

ANALFABETISMUL FUNCȚIONAL PRIN PRISMA ABORDĂRII FILOSOFICE

Ecaterina DMITRIC,
Biblioteca Națională a
Republicii Moldova

Rezumat: *Analfabetismul funcțional reprezintă o problemă actuală la nivel internațional, dar și național care este un subiect de interes în activitatea bibliotecilor. Scopul articolului constă în sensibilizarea privind fenomenul de analfabetism funcțional și atenuarea acestuia prin dezvoltarea abilităților de înțelegere a unui text ale utilizatorilor de bibliotecă, prin utilizarea unor abordări și metode filosofice. Valoarea practică a celor expuse în articol constă în contribuția bibliotecilor la prevenirea analfabetismului funcțional prin implementarea unor metode inovatoare în activitatea de bibliotecă.*

Cuvinte-cheie: *analfabetism funcțional, lectură, metode de lectură.*

Abstract: *Functional illiteracy is a current problem at both international and national levels, which makes a topic of interest for activity of the libraries. The aim of the article is to raise awareness of a phenomenon "functional illiteracy", and reducing it through developing in library users some skills of understanding texts, by using philosophical approaches and methods. The practical value of information displayed in the article consists in libraries contribution to prevention functional illiteracy by implementation of innovative methods in library activity.*

Keywords: *functional illiteracy, reading, reading methods.*

Analfabetismul funcțional se referă la capacitatea de a citi a unei persoane, dar fără ca ea să înțeleagă concepțiile expuse. Acesta poate fi de trei feluri: matematic, științific și de citire-înțelegere a unui text. Cei care suferă de analfabetism funcțional nu știu să aplice elementele însușite în situații concrete, nu pot să vadă relații cauzale, nu au antrenate niște mecanisme. Sunt oameni care nu pot face procese raționale elementare.

Potrivit raportului PISA 2018, Republica Moldova se află pe locul 51 din cele 79 în clasamentul acestui program internațional care evoluează o dată la trei ani competențele elevilor cu vârsta de 15

ani, la trei domenii de bază: citire/lectură, matematică și științe.

În cadrul PISA 2018, Republica Moldova a înregistrat un punctaj mediu de 424 de puncte la citire/lectură, 421 de puncte la matematică și 428 puncte la științe, comparativ cu media OECD – 487 de puncte la citire/lectură și 489 de puncte la matematică și la științe.

Raportul arată că 43% de elevi din țara noastră nu ating nivelul minim de competență la domeniile citire/lectură și la științe, iar 50% de elevi – la matematică. Performanțele Republicii Moldova în anul 2018 sunt similare cu cele înregistrate de România, Bulgaria, Muntenegru, Chile sau

Uruguay (4).

Persoanele cu probleme de analfabetism funcțional sunt cele care au urmat școala și fie au obținut o diplomă corespunzătoare unui nivel de educație, fie au părăsit școala înainte de a obține o diplomă (abandon școlar), dar care, în ambele situații, nu dețin suficiente competențe de bază. Știu să citească, dar nu le folosește la nimic. Fenomenul analfabetismului funcțional ia amploare chiar și în multe țări dezvoltate din Occident într-o epocă în care cunoașterea, știința și tehnologia au cunoscut un progres fără precedent.

Analfabetismul funcțional definește situația în care o persoană, deși instruită în sensul parcurgerii școlarității, nu este capabilă să înțeleagă, să decodeze ceea ce citește sau aude, nu poate explica/exprima ceea ce citește, are dificultăți în efectuarea unor operații matematice simple, are inabilități în privința competențelor de bază, în realizarea conexiunilor dintre cunoștințele dobândite (1).

Afirmația celebrului scriitor și futurolog american Alvin Toffler: „Analfabetul funcțional al secolului al XXI-lea nu va fi cel care nu știe să citească și să scrie, ci cel care nu știe să învețe, să se dezvețe și să reinvețe” se bazează pe diferite studii în diverse țări ce confirmă acest fapt. Prin urmare, consecința cea mai gravă este inadecvarea la realitate, în diversele ei ipostaze, de la viața de zi cu zi, la alegerea și exercitarea unei profesii, inadecvarea la piața muncii și la dinamica societății.

Conform definiției date de UNESCO în 1958, o persoană este înșușită din punct de vedere funcțional dacă poate „să se angajeze în toate activitățile în care este necesară alfabetizarea pentru funcționarea eficientă a grupului și a comunității sale, precum și pentru a permite acesteia să continue să folosească lectura, scrierea și calculul pentru propria ei dezvoltare și dezvoltarea comunității”. În cadrul acestei definiții există o recunoaștere a faptului că alfabetizarea nu este un set universitar de competențe independent de contextul social de utilizare. Alfabetizarea este extrem de contextuală – citirea și scrierea, pe care suntem obligați să le cunoaștem, depinde de mediul nos-

tru social și profesional. Un adult poate fi considerat analfabet din punct de vedere funcțional numai dacă nu poate să îndeplinească cerințele pe care le are în propriul lui context social și profesional.

O persoană este considerată funcțional analfabetă dacă nu este în stare să acceseze sau să proceseze informații în situații curente de viață. De exemplu, analfabetismul funcțional se referă la inabilitatea persoanei de a înțelege instrucțiunile de utilizare ale unui produs, de a citi și înțelege etichetele produselor, de a reține și aplica condițiile de folosire, păstrare, reciclare a produselor. O persoană funcțional analfabetă are dificultăți la completarea unui formular, citește cu greutate ziarul, înțelege greu indicațiile rutiere și are dificultăți în consultarea unui dicționar sau a unui orar de călătorie.

Acest fenomen este abordat și în Republica Moldova, un exemplu în acest sens este Conferința Internațională Interdisciplinară „Lectura ca bază pentru cultură, cunoaștere și dezvoltare”, organizată de către Biblioteca Națională a Republicii Moldova în septembrie 2019. Subiectele abordate la această conferință s-au referit la problemele în domeniul lecturii, necesitatea dezvoltării competențelor lecturii și posibilitățile de reducere a analfabetismului funcțional.

Problema analfabetismului funcțional este în vizorul specialiștilor din cadrul instituțiilor educaționale, bibliotecilor etc. Pentru a combate acest fenomen, se iau diverse atitudini, dar este necesară, o abordare filosofică a problemei și aplicarea unor metodologii în activitățile de formare a utilizatorilor, elevilor etc.

Pentru a înțelege primar mesajul unui text literar sau nonliterar, este nevoie de aptitudini înnăscute sau dezvoltate prin diverse modalități. Hans-Georg Gadamer menționează că aptitudinea înțelegerii este o înzestrare fundamentală a omului, pe care se bazează coexistența lui cu ceilalți și care progresează îndeosebi prin intermediul limbii și al comuniunii dialogului (2).

Problema hermeneuticii tinde de la originile sale istorice să pătrundă dincolo de hotarele impuse de conceptul de metodă al științei moderne. Înțelegerea și interpreta-

rea textelor nu este doar o îndeletnicire a științei, ci ține în mod evident de experiența mundană a omului în întregul ei (2).

Unele instituții educaționale din lume au luat atitudine în ceea ce privește analfabetismul funcțional, diversificând metodele și tehnicile în activitatea cu elevii. În acest context, este abordată tehnica întrebărilor socratice care se bazează pe practica unui dialog disciplinat, reflexiv. Practica disciplinată a întrebărilor care implică gândirea îi dă posibilitatea persoanei de a examina idei în mod logic și de a determina validitatea acelor idei.

Tehnica întrebărilor socratice reprezintă o modalitate eficientă de a explora idei în profunzime. Ea poate fi utilizată la toate nivelurile de învățământ și reprezintă un instrument foarte util pentru toți profesorii. Tehnica poate fi utilizată în diferite etape ale unei unități de învățare sau ale unui proiect.

Metoda socratică este un sistem de obținere a cunoașterii prin îmbinarea neștiinței, maieuticii și ironiei. Din punct de vedere strict logic metoda este una inductivă și constă în „obținerea adevărilor celor mai importante – legile și teoremele –, care sunt exprimate de cele mai multe ori prin propoziții universal-afirmative”. Socrate nu a descoperit și nici nu a teoretizat inducția ca metodă a logicii, dar a utilizat-o magistral, aducând-o la nivel de artă. Aspectul practic al metodei constă în trecerea de la particular la general, prin extrapolarea a ceea ce este acceptat și recunoscut de către majoritatea oamenilor și prin determinarea noțiunilor și definițiilor universal valabile.

În logică, nu judecata, ci întrebarea primează, prin care primatul întrebării asupra afirmației înseamnă însă că afirmația este în mod esențial răspunsul. Nu există nicio afirmație care să nu reprezinte un fel de răspuns. De aceea nu există o înțelegere a vreunei afirmații, care să nu-și dobândească singurul său criteriu din înțelegerea întrebării la care răspunde. Când este exprimat, acest fapt sună ca ceva de la sine înțeles și îi este cunoscut fiecăruia din experiență.

Este important de menționat că a asculta pe cineva sau a începe o lectură nu înseam-

nă că trebuie să uităm toate preconcepțiile referitoare la conținut și toate opiniile proprii. Tot ce ni se pretinde este deschiderea față de opinia celuilalt sau față de intenția textului. O asemenea deschidere implică însă întotdeauna stabilirea unui raport între opinia diferită și ansamblul opiniilor noastre sau o raportare a opiniilor noastre la aceasta. Deși opiniile constituie o diversitate dinamică de posibilități (în comparație cu concordanța pe care o reprezintă o limbă și un lexic), în interiorul acestei diversități nu este chiar totul posibil, iar dacă ignori spusele altcuiva, nu vei reuși, în cele din urmă, să integrezi ceea ce a fost interpretat greșit în propria expectanță de sens variată.

Lectura este un proces intelectual care oferă acces la cunoaștere, dezvoltare, formare și reprezintă un mecanism esențial care pune în mișcare creativitatea gândirii, dar și alte aspecte importante de dezvoltare. Lectura unei persoane moderne este concentrată în principal pe citirea informațiilor de pe site-uri, rețele sociale și este axată pe necesitățile de informare bazate pe activitățile cotidiene. Prin urmare, informarea privind necesitățile cotidiene se bazează pe o lectură superficială, mai puțin pe o lectură aprofundată. Problema lecturii reprezintă un obstacol în asigurarea unei societăți prospere și democratice. Bibliotecile din Republica Moldova oferă servicii în diverse domenii bazate pe necesitățile comunității, iar una din funcțiile lor principale este promovarea lecturii ca fundament în dezvoltarea personalității.

Conștientizând rolul și importanța lecturii, diverse proiecte și inițiative de nivel internațional și național își propun să promoveze mesajul privind importanța cărții și a lecturii, a cunoașterii, a bibliotecii, atât în rândurile cercurilor largi de cititori, cât și în rândurile decidenților de toate nivelurile.

Cu statut de centru biblioteconomic național, Biblioteca Națională a Republicii Moldova are responsabilitatea de a ghida activitatea bibliotecilor publice teritoriale în activitatea profesională. Promovarea cărții și lecturii în bibliotecile din Republica Moldova se încadrează în diverse campanii,

programe, concursuri, servicii, activități etc. care au un impact asupra dezvoltării comunității și a persoanelor în mod individual. Programele de nivel național, municipal, raional se extind pe întreaga rețea de biblioteci, astfel experiențele bibliotecilor în promovarea cărții și lecturii devin tot mai inovatoare și creative.

Ca urmare, rolul de activitate metodologică a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova privind asistența de specialitate a bibliotecilor din Sistemul Național de Biblioteci presupune și dezvoltarea anumitor servicii de bibliotecă privind lectura. În cadrul Programului Național *Lectura Central*, ediția a 2-a, 2019, Centrul de Formare Profesională Continuă în Biblioteconomie și Științe ale Informării din cadrul BNRM a organizat traininguri pentru bibliotecari, axate pe dezvoltarea competențelor bibliotecarilor prin oferirea suportului metodologic necesar activităților de formare în cultura lecturii. Aceste competențe vor fi folosite de bibliotecari pentru a organiza servicii de dezvoltare a competențelor utilizatorilor în rețeaua locală de biblioteci. Astfel au fost organizate următoarele traininguri: „Biblioteca – factor-cheie în dezvoltarea lecturii și culturii acesteia”, „Dezvoltarea competenței de cultura lecturii: rolul și locul bibliotecii”, „Tehnici de dezvoltare a competenței de cultura lecturii”, „Strategii de promovare a lecturii” etc.

Pentru diversificarea serviciilor în bibliotecă o abordare inovatoare ar servi metodologia întrebărilor socratice, accentul fiind pus pe interpretarea și înțelegerea unui text, metodă care are ca scop reducerea analfabetismului funcțional. Această metodologie poate fi adaptată în contextul serviciilor de bibliotecă axate pe dezvoltarea competențelor de lectură ale utilizatorilor.

Sugestii pentru folosirea întrebărilor socratice:

- planificarea întrebărilor care au semnificație și care dau înțeles și orientare discuției
- folosirea timpului de așteptare: de acordat utilizatorilor cel puțin 30 de secunde de gândire pentru a răspunde
- dezvoltarea răspunsurilor utilizatorilor
- adresarea întrebărilor de explorare

- rezumarea periodică în scris a principalelor puncte discutate

- atragerea a cât mai multor utilizatori posibil în discuție

- lăsați utilizatorii să descopere singuri cunoștințe prin întrebările de explorare pe care le adresați.

Filosofia reprezintă o presupuziție și o finalitate a cunoașterii și culturii. Asimilarea abordărilor filosofice în lucrare din perspectiva analfabetismului funcțional și reducerea acestui fenomen prin serviciile oferite de bibliotecă servește o cale prin care scopul final este realizarea omului. Prin aplicativitatea metodelor de prevenire a analfabetismului funcțional implementate în cadrul bibliotecilor din Republica Moldova va spori nivelul formării competențelor de învățare independentă, autocontrol și originalitatea gândirii utilizatorilor.

Astfel, conștientizarea acestor tendințe implementate în practică formează noi competențe ale utilizatorilor bazate pe educația umanistă modernă, care are scopul de a învăța pe elevi/utilizatori să gândească singuri.

Metodele menționate mai sus stimulează gândirea critică bazată pe claritate, raționament și libertate. Aceasta nu se bazează pe acumularea de informație, ci pe dezvoltarea capacității de a procesa informația. Gândirea critică urmărește capacitatea:

- de a identifica, înțelege și realiza conexiuni logice între idei și argumente proprii
- de a detecta greșeli de raționament în argumente și prezentări
- de a rezolva probleme cu grad sporit de dificultate
- de a înțelege relevanța și importanța unor idei
- de a identifica contextul și implicațiile unui argument sau ale unei idei
- de a identifica, construi și înțelege justificările din spatele unor opinii, argumente sau credințe
- de a construi argumente și idei noi pe baza celor acumulate până la momentul actual
- de a distinge între fapte, opinii și judecăți de valoare.

O persoană care posedă aceste calități poate rezolva mult mai ușor problemele de matematică, poate înțelege mult mai bine orice text sau argument de la orice materie, fără să necesite să rețină cantități enorme de informație. Gândirea critică este o calitate esențială atât în viața personală, cât și în cea profesională. În primul rând, facilitează transmiterea propriilor idei și înțelegerea ideilor altora, făcând comunicarea mult mai benefică și productivă. Mai mult, accelerează asimilarea informațiilor noi și derivarea consecințelor acestora. Aceste abilități sunt esențiale în orice sferă de activitate, ajută la înțelegerea conceptelor științifice și sociale. Dezvoltarea gândirii critice nu aduce beneficii doar pentru indivizii formați, ci și pentru societatea din care fac parte.

Ca urmare a celor abordate în articol, s-au dedus următoarele:

- Fenomenul analfabetismului funcțional stagnează dezvoltarea unei societăți
- Hermeneutica filosofică presupune nu doar înțelegerea și interpretarea textelor, dar și aptitudini de dobândire a cunoștințelor și descoperirea adevărului
- Instituțiile educaționale, bibliotecile urmăresc diversificarea metodelor, serviciilor pentru ameliorarea acestui fenomen
- Promovarea lecturii aprofundate este o necesitate pentru dezvoltarea unei societăți prospere
- Apropierea omului către sens prin lectură va contribui la transformarea fundamentală a conștiinței și identității umane, factor marcat de secolul al XXI-lea.

Referințe bibliografice:

1. ANALFABETISMUL funcțional în secolul al XXI-lea – un fenomen transfrontalier [online]. [cit 19.12.2019]. Disponibil: <https://destepti.ro/analfabetismul-funcțional-in-secolul-al-xxi-lea-un-fenomen-transfrontalier>.
2. GADAMER, Hans-Georg. Adevăr și metodă [online]. [cit 19.12.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/18348989/Hans-Georg_Gadamer_-_Adev%C4%83r_%C5%9Fi_metod%C4%83_Wahrheit_und_Methode.
3. RĂDĂCINĂ, Nicoleta. Între analfabetismul absolut și cel funcțional [online]. [cit 19.12.2019]. Disponibil: <https://scoala9.ro/intre-analfabetismul-absolut-si-cel-functional/132/>.
4. REPUBLICA Moldova în PISA 2018 [online]. [cit 20.12.2019]. Disponibil: http://aee.edu.md/sites/default/files/raport_pisa2018.pdf.
5. TUDOSESCU, Ion. Filosofia și condiția umană [online]. [cit 20.12.2019]. Disponibil: <https://andreibabur.files.wordpress.com/2008/04/curs-filosofia-si-conditia-umana.pdf>.